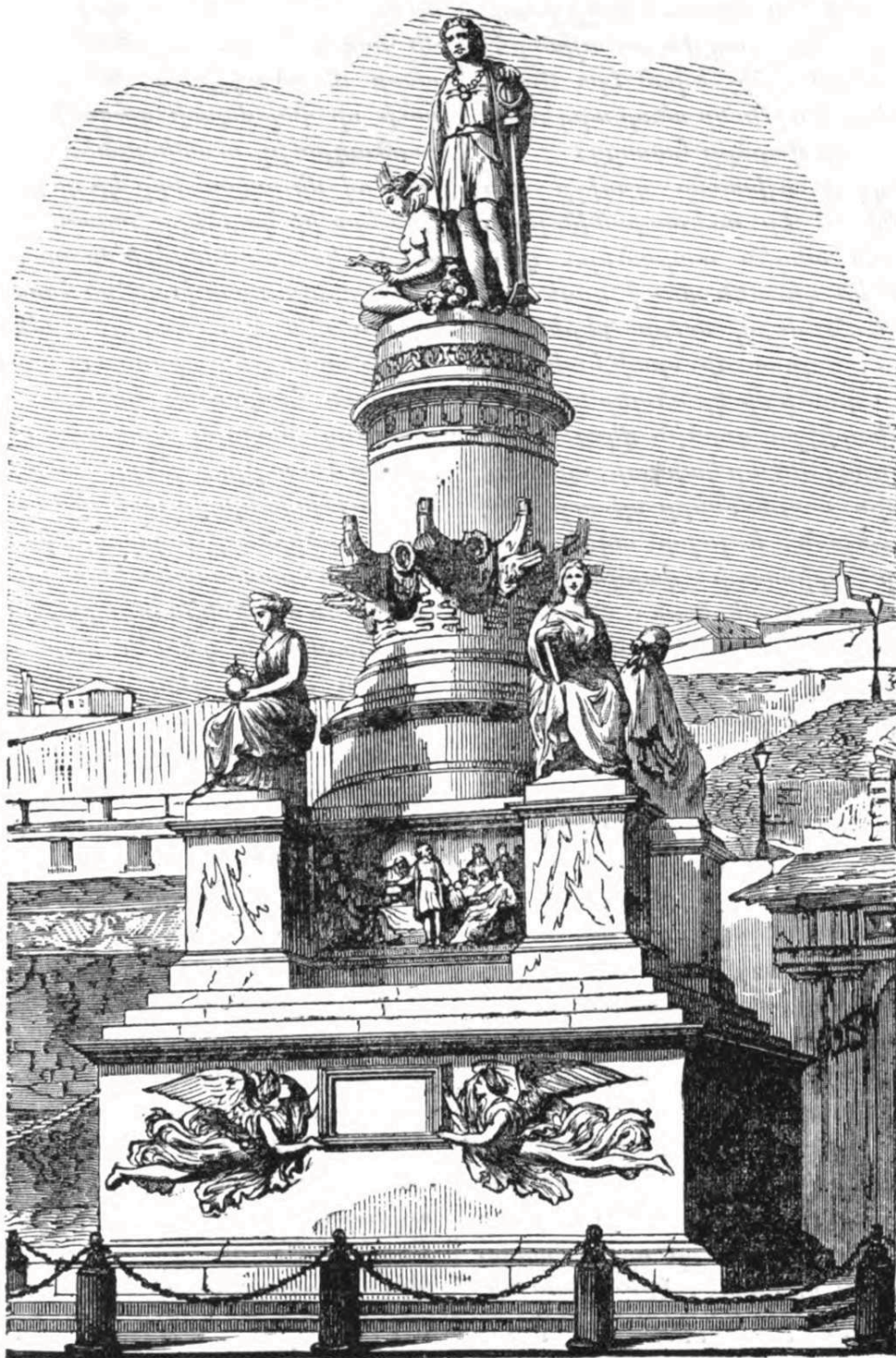

առաւելի սաստկահոս աղբիւր մը կայ
ճերմակ և եղկ ջրոյ, որ երկաթի համ
չունի, և 20' տրամագծաւ աւազանի մը
մէջ լեցուելով կ'ելլայ կը թափի յիշեալ
առուակին մէջ. ջուրը թէ և լեղուա-
համ է, այլ ախորժելի կու գայ կենդա-
նեաց. չորս դին գետինը շատ բարեբեր
է, և երկբացիկ ժժմակաց կճեպներով
ծածկուած. — Գուցէ աւելի հետաքննելի
ըլլան հնասիրին և հայրենասիրին բո-

լորապահակին հին բնակչաց հանգստա-
րանքն. խոյածև ձիածև գերեզմանքն
Հայոց, որոց վրայ քանդակազարդ խա-
չեր կը տարածեն իրենց սուրբ հովա-
նին ի մէջ անուշահոտ վայրի ծոթրի-
նաց և գետնաճապող ճակնդեղաց...
Ո՛հ, ինչ անոյշ կու գար՝ նաև հետցամ
քելուն՝ այն խաչարձանաց մէջ բուսած
և քաղուած ծաթրինն ու ծաղիկն :

Կը շարունակուի :

ԳՐԻԾՏԱՓՈՐ ԳՈՒՄԳՈՍԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ Ի ՃԵՆՈՎԱ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՔՈՂՄՊՈՍԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ Ի ՃԵՆՈՎԱ

Դիտելու արժանի դէպք մըն է, որ երբ Ամերիկացիք քրիստոնէավայել ոգւով և քաղաքականութեան արդի յառաջադիմութեանը համապատասխանելու գաղափարով սաստիկ պատերազմաւ մէկմէկու արիւնը կը թափէին, ճենովացիք յիշատակարան մը կը կանգնէին իրենց հայրենակցին որ աշխարհքիս այս մասին գտիչ եղած էր: Ասով՝ դարուս մարդկութիւնը անոր արդեանց արժանավայել վարձքը հատոյց:

Քոլումպոսի գլխաւոր դրդիչը այս գիւտս ընելու՝ էր աւետարանին լոյսը ովկիանոսէն անդին տարածելու փափաքը, և իր դիւտէն առաջ գալի շահովը՝ Տեառն մերոյ սուրբ Գերեզմանը ազատելու դիտումը. որովհետեւ ինքզինքը իբր գործի մը կը սեպէր երկնից, և իր ձեռնարկելու գործին վկայութիւնը սուրբ գրոց մէջ կը կարդար, այսպէս՝ թէ երկրիս սահմանները պիտոր մէկմէկու մօտենան, և բոլոր ազգերն ու լեզուները Քրիստոսի վարդապետութեամբը պիտոր միանան: Արտաքին աշխարհքը մեծցընելով և բոլոր երկիրս բնակելի ընելով, ձեռնտու եղաւ մարդկութիւնը կոյր տղիտութենէ մը խալը սեւու: Որուն համար արգարապէս Հումպոլտ իսկ կ'ըսէ. « Այն օրէն որ Քոլումպոս Ովկիանոսին կապանքը քակելու զրկուեցաւ, մարդս ալ համարձակութիւն ստացաւ մտօք չքննուած տեղուանք թափանցելու »:

Քոլումպոս իր հանճարոյն ուժովը ըմբռնած ըլլալով իր գաղափարէն առաջ գալի ազէկ հետեանքները, բան մը չկըրցաւ զինքը ընկճել զան 'ի գործ զնելու:

Անխոնջաբար քննելու հետ կ'ըլլար երկրիս կազմութեանը վրայ հնոց ունեցած կարծիքները: Ասկէ արմատացաւ իր մտացը մէջ այս մտածութիւնը՝ որ Ատլանտեան Ովկիանոսը որ զԵւրոպա Հնոստանէն կը գատէ, կրնայ նաւարկուիլ, ինչպէս թէ ներքին ծով մը ըլ-

լար, և արեւմուտքէն ելլելով կարելի էր արեւելեան կողմէն դառնալ: Սակայն այս մտածութիւնը գործադրելու միջոցները կը պակսէին իրեն: Ճենովա՝ իր հայրենիքը չէր կրնար իրեն օգնել. վեներտիկ ուշ չգրաւ իրեն խօսքերուն. Գաղղիա, Անգղիա մերժեցին իրեն խընդիւրը, և Բորթոգալցոց առջին յիմար համարեցաւ: Յետին թշուառութեան հասած՝ իր մէկ տղով Սպանիոյ վանք մը կը հասնի, ուր քիչ մը ջուր ու կտոր մը հաց կը խնդրէ: Վանահայրը լսելով անոր մտածութիւնը՝ մէկէն կը համոզուի որ Քոլումպոսի գաղափարը կրնայ գործադրուիլ. ուստի յանձնարարական թղթով մը արքունիքը կը զրկէ զինքը: Հոս երբ իր կարծիքը յայտնի ըրաւ ուսումնականաց ժողովքի մը առջին, որով կը յայտնէր որ աշխարհքս հաստատուն գունտ մըն է և կարելի է անոր չորս կողմը արեւելէն արեւմուտք նաւարկել, և որուն հակառակ կէտերուն վերայ գտնուող մարդիկ հակոտնեայք էին. ամենը ծաղր ըրին զինքը՝ ջանալով հնոց վկայութիւններովը ստել իր ուսումնական կարծիքները: Քոլորովին խենդ մտածութիւն հրատարակուեցաւ որ մարդիկ կարենան ոտքերնին վեր քալել, ծառերը՝ ճիւղերնին դէպ 'ի վար՝ ածիլ, և ձիւն և անձրեւ դէպ 'ի վեր թափիլ: Այլը դարձեալ կը վկայէին որ եթէ ովկիանոսէն անդին մարդիկ ըլլային, չէին կրնար Ադամայ սերունդք ըլլալ, որով Սուրբ Գրոց հաւատարմութիւնը կը խախտէր:

Սակայն վերջապէս կրցաւ յաղթել ամենայն արգելքի ու ձեռնարկել նաւարկութեան: Բայց հարկ եղաւ շատ վտանգներու դէմ կռուիլ, մինչև որ իր հին ու նոր հայրենեաց դրօշը նոր աշխարհքին եղբրքները կանգնէ: Վերջապէս երբոր իր այնչափ ժամանակ փափաքած նպատակին լրումը յաջողած տեսաւ, դարձաւ յաղթանակաւ հին աշխարհքէ, ուր ուրիշ փոխարէն չգտաւ բայց եթէ նախանձ և ապերախտութիւն. համակերպութեամբ՝ ինչպէս վաշել էր մեծ մարդու մը՝ անանկ տարաւ

ամենայնի, վատահ ըլլալով իր յիշատակին անմահանալուն:

Իր հայրենակցաց կանգնած յիշատակարանը սկսուեցաւ 1846էն, ու 1862էն լմնցաւ: Խարըսխին վերայ չորս հատ քանդակ կը տեսնուին որ Քոլումպոսի կենաց յիշատակներ կը ներկայացնեն: Սեանը չորս դին՝ որուն վերայ կանգնած կան անվախ նաւարկողին և Ամերիկայի արձանները, ուրիշ չորս արձաններ կան, որոնց ստորոգելիքը այս մեծ գիւտիս կ'ակնարկեն: Քոլումպոս վսեմ կերպով ոտքի վրայ կանգուն կեցած է. ձախ ձեռքովը խարխիւր բռնած՝ աջովը Ամերիկան կը ցուցնէ, զոր իր արդեամբքը ընծայեց աշխարհը:

Ասով այժմեան մարդկութիւնը պարծանք մը կը ստանայ, ճանչնալով ինչպէս պէտք է յարգել մարդկային հանճարեղ արդիւնքը, որ շատ անգամ ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ հայրենիքը անմահացնող յիշատակարան մը:

ՀԱՅԻ ՊԱՏԱՌԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԱՐԴ

ՆԱՄԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ

(Տես երես 210)

Չեռքը

Վոժից ստորոտը, ուսկից քեզի կը գրեմ, սիրելի օրիորդ, երբ մէկը օտարի մը կ'ուզէ երկիրը ցուցնել, նախ լեռը կը հանէ, ուսկից մէկ հայեցուածքով՝ դաշտազետնին մէջ ցրուած անտառներն ու գեղերը՝ մինչև Հոնոլուլու կապտագոյն գիծը՝ որ հորիզոնին վրայ կը կորսուի, միանգամայն կը տեսնէ: Անկէ ետքը հեշտեալ ինքզինքը կը գտնէ: Վերջին անգամս քեզ լեռը հանեցի: Ինծի հետ վեր ելլելու համար՝ քիչ մը աշխատելու պէտք ունեցար. հարկ եղաւ աչուրներդ աղէկ մը բաց բռնես

որ մեր մէկտեղ ընելու ճամբուն մինչև ծայրը կարենաս տեսնել: Հիմա իջնանք պիտոր, ինչպէս թէ անիւներով, որ երկիրը մասն մասն տեսնենք:

Եւ նախ սկսինք սկիզբէն:

Կարծեմ, մանաւանդ թէ զրաւադիր կ'ըլլամ, որ դու կը սպասես որ բերնէն սկսիմ:

Վայրկեան մը կեցիր: Անկէ առաջ ուրիշ բան կայ, որ դու անանկ ունակացած ես ի կիր ածելու, որ վատահ եմ՝ ամենին վրան մտածած չես:

Բաւական չէ միայն բերան մը ունենալ. հարկ է նաև հասցնել անոր ինչ որ մարդ կ'ուզէ մէջը դնել: Ինչ կ'ընէիր սեղանի վերայ, եթէ ձեռք չունենայիր:

Չեռքն ուրեմն առաջին բանն է քըննելու:

Անոր ստորագրութիւնը ընել չեմ ուզեր. գիտես ինչպէս չինած է: Բայց այն որ թերեւ չես գիտեր, վրան ամենին մտածած չըլլալուդ, այս է թէ ինչ պատճառի համար քու ձեռքդ աւելի հեշտ գործի մըն է, և հետեաբար աւելի կատարեալ, քան թէ օրինակի համար կատուին թաթը՝ որուն ուտելու մեքենային ձեռքնտու կ'ըլլայ՝ մկները բռնելու ծառայելով:

Քու հինգ մատանցդ մէջ մէկ մը կայ, ամենէն ստուարը, ան որ բութ կը կոչեն, որ կողմնակի ինկած է՝ բոլորովին մէկ կալոնցմէն դուրս: Յարգութեամբ դիտէ զայն. այս կտոր մը մսով ծածկուած երկու ոսկորիկներուն մարդս պարտաւան է, եթէ Ֆիզիգապէս կենդանին ընէ գերագոյն է: Իր ամենէն աղէկ սպասաւորներէն մէկն է, ամենէն գեղեցիկ ընծայնոր Աստուած ըրած է իրեն: Առանց այս բխմատին՝ մարդկային ճարտարութեանց երեք քառորդը (համեստաբար ըսելու համար) գուցէ դեռ ևս ստեղծուելու պէտք ունենային. և նախ ամենէն առաջինը, այն ճարտարութիւնը որ ոչ միայն պնակին մէջինը բերանը տանելուն վրայ կը կայանայ, այլ մանաւանդ պնակին մէջը հասցնելու նոյն այն պնակին բովանդակածը, ուրիշ ծանրագոյն խնդիր, սոյն այս ճարտարու-